

ביאורים

מהדורת אור עציון

⁵⁸¹ השאלה השמינית ששאלנו על השכר והעונש היתה, האם יש הבדל בין הצדיקים בשכר, וכן ברשעים, האם יש הבדל ביניהם בעונש?

⁵⁸² בדברים שאמרנו לעיל ענינו גם על שאלה זו, ודבר זה ברור ע"פ ההיגיון, שלא ראוי שהמורה והממעיט יתוגמלו באותה מידה. ומצאנו בפסוקים שבע מדרגות לצדיקים. **בדרגה הראשונה** - זוכים לאור כאור השמש, כמו שנאמר (מלאכי ג, כ): "זורחה לכם יראי שמי שמש צדקה". **בדרגה השנייה** - זוכים גם ליהנות מהאור, שנאמר (שם): "ומרפא בכנפיה". **שלישית** - במדרגה זו האור הופך להיות חלק מהם, שנאמר (תהילים צז, יא): "אור זרוע לצדיק".

⁵⁸³ **רביעית** - האור מתחזק אצלם, כמו שנאמר (משלי יג, ט): "אור צדיקים ישמח". **חמישית** - מקבלים אור זך ובהיר כאור הגלגלים, כמו שנאמר (דניאל יב, ג): "ההמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע". **שישית** - מקבלים אור כאורם של הכוכבים מלבד מהשמש, כמו שכתוב (שם): "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד", והדרגה הגבוהה ביותר - אורם כאור השמש עצמה, כמו שנאמר (שופטים ה, לא): "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו".

⁵⁸⁴ דוגמא לעובדה שיש סוגים שונים של אור והאדם מקבל לפי מדרגתו, ראינו אצל משה, שפניו היו מלאות אור, ואור פני יהושע פחות האיר מפני משה. חז"ל למדו זאת מן הפסוק (במדבר כז, כ): "ונתת מהודך עליו", כלומר חלק מהודך, לכן לא נאמר "ונתת הודך עליו" או "כל הודך עליו". פני שבעים הזקנים האירו פחות מפני יהושע, שנאמר (במדבר יא, כה): "ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש הזקנים". אנו יודעים שאורם היה פחות משל יהושע, כי הוא קיבל את האור על מנת שעם ישראל ישמעו לו, ושבעים הזקנים כלולים בתוך עם ישראל וגם הם צריכים לסור למשמעתו, ומכאן שאורם קטן משלו.

⁵⁸⁵ גם ביחס לרשעים מצאנו בפסוקים שבע דרגות. **דרגה ראשונה** - האש תחמם את פניהם עד שיאדימו, ועליהם נאמר (ישעיה יג, ח): "פני להבים פניהם". **דרגה שנייה** - פניהם משחירות כמו תחתית הקדירה, ועליהם נאמר (יואל ב, ו): "כל פנים קבצו פארוור". **דרגה שלישית** - יחוו את האש בעוצמה שמבשלים בתנור, כמו שנאמר (מלאכי ג, יט): "הנה היום בא בער כתנור".

⁵⁸⁶ **דרגה רביעית** - האש אוכלת אותם עליהם נאמר (איוב כ, כו): "תאכלהו אש לא נפח". **דרגה חמישית נענשים** באש חמה יותר השורפת את העצים, עליהם נאמר (ישעיה ל, לג): "מדורתה אש ועצים". **דרגה שישית** - סובלים מאש חזקה יותר, השורפת את האדמה והאבנים, ועליהם נאמר (דברים לב, כב): "ותאכל ארץ ויבולה ותלהט מוסדי הרים". **דרגה שביעית** - יסבלו מאש חזקה כמו הברקים, אש שיכולה לחדור לתוך האדמה, כמו שנאמר (איוב לא, יב): "כי אש היא עד אבדון תאכל".

⁵⁸⁷ ראינו כבר כעין זה בעבר, כאשר במצרים ה' נתן לכל אחד, עונשו המגיע לו, כמו שנאמר (תהילים עח, ג): "יפלט נתיב לאפו" והמילה יפלט משמעותה ישקול וישווה. כמו שנאמר (משלי טו, יא): "פלט ומאזני משפט לה" - זאת אומרת שהוא העניש כל אחד על פי מידתו.

לב הדברים

במאמר שני [פרק י ופרק יב] למדנו על אור הכבוד, שהוא הנברא הראשון במציאות, והוא הראשון במעלתו הרוחנית. מדברים אלו למד הכוזרי [ד, טו. עיין שם בפירושי ה'ניזיר'], שאותו אור הוא שהתגלה לעיני הנביאים בעת הדיבור האלוהי.

האור הוא ביטוי לרוחניות - זהו הדבר הרוחני ביותר במציאות הגשמית. הוא גם סמל לטוב - מי שזכה לעשות מעשה טוב מרגיש שפניו מאירות. במקרה שבו מומשה עד הקצה אפשרות ההטבה שלנו לזולת, מתקבלת תחושה סמלית שלפיה הפנים שלנו הן בעצמן מקור של אור המקרין על הסובב אותנו. משה רבנו זכה כבר בעולם הזה שיאירו פניו כאור החמה, כסמל להיותו מקור רוחני לכל עם ישראל, בכך שנתן את התורה במעמד הר סיני ושהנהיג את העם משך כל שנות המדבר. באופן זה כל צדיק יזכה לאור כפי מעשיו הטובים, לא רק לאחר מותו אלא אף בחייו - הארת פניו אשר 'ענתה בו'.

מעלות בשכר
ויעונש

⁵⁸¹ **אבל השאלה** (השמינית) היש בענין הצדיקים יתרון זה על זה? ⁵⁸² וכן בענין הרשעים, כבר נכנס שרש תשובתה במאמר הזה הקודם. אבל רואה אני להשריש משרש, אשר להם יתרון שבעה סעיפים. ואמר, כי ממה שמוזרה שיש לצדיקים מעלות בגמולם, שכל אחת יתרה על חברתה, תחלה מה שמחייב אותו השכל, ואחר כן שצמצאנו בספרים שבע מעלות זו למעלה מזו. הראשונה, שקצתם יהיה לו אור פזריחת אור השמש, אמר בו (מלאכי ג, ט): וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה, וקצתם יהיה לו עם ערבות בניצוציה, כמו שאמר (שם): ומרפא בכנפיה, וקצתם יתקיים לו האור כדבר הנטוע, כמו שכתוב (תהלים צז, יא): אור זרוע לצדיק, וקצתם יוסיף לו האור, כמו שכתוב (משלי יג, ט): אור צדיקים ישמח, וקצתם יהיה אורו כאור הגלגל, אמר בו, (דניאל יב, ג): והמשפלים יזהרו כזוהר הרקיע, וקצתם יהיה אורו כאור הכוכבים חוץ מן השמש, אמר גם (שם): ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד, וקצתם יהיה אורו לו כאור עצם השמש, ובם אמר (שופטים ה, לא): ואהביו כצאת השמש בגבורתו. ⁵⁸⁴ וכמו שידענו שמושה רבנו עליו השלום היו פניו מלאים הוד, ופני יהושע פחות ממונה, מפני שאמר בו (במדבר כז, כ): ונתתה מהודך עליו, ולא אמר כל הודך, ופני שבעים זקנים פחות מהם, בעבור שאמר (שם יא, כה): ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש הזקנים, וכאשר תהיה עלת מהודך עליו, למען ישמעו כל עדת בני ישראל, הזקנים בכלל העם. ⁵⁸⁵ ומה שיוזרה על פי הענישים גם כן יש להם מעלות זה על זה, מצאנו בספרים להם זכרון שבע מעלות בלהב האש. מהם מי שהאש מלהבת פניו עד שיאדימו, ובכמוהם אמר (ישעיה יג, ח): פני להבים פניהם, ומהם מי שישיחירו פניו כשחרות הקדירה, ובכמוהם אמר (יואל ב, ו): כל פנים קבצו פארוור, ומהם מי שיגיעוהו ממונה כמו צליה ובשול, ובהם הוא אמר (מלאכי ג, ט): הנה היום בא בער כתנור, ⁵⁸⁶ ומהם מי שיגיעוהו כמי שתאכלהו האש, ובהם הוא אמר (איוב כ, כח): תאכלהו אש לא נפח, ומהם מי שיגיעוהו כאש אוכלת בעצים, ובהם הוא אמר (ישעיה ל, לג): מדרתה אש ועצים, ומהם מי שיגיעוהו כאש אוכלת העפר והאבנים, ובכמוהם הוא אמר (דברים לב, כב): ותאכל ארץ ויבולה, ומהם מי שיגיעוהו כאש אוכלת עד מעמקי ארץ, כמו שעושים הזנועות, ובהם הוא אמר (איוב לא, יב): כי אש היא עד אבדון תאכל, ⁵⁸⁷ כפאשר ידענו כי מפת מצרים היתה כוללת ומגיע לכל אחד כפי מדתו, כמו שאמר (תהלים עח, ג): יפלט נתיב לאפו. ופרוש יפלט ישקלהו במשקל, כמו שאמר (משלי טו, יא): פלט ומאזני משפט לה'.